9

นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการเรื่อง
"โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์"
The Islamic World and Muslims in Southeast Asia

สตรี...ราณี : บทบาทหญิง ในสังคมมุสลิม จากท่าเรือ...ถึงวังหลวง

สุภัตรา ภูมิประภาส

28 - 29 พฤศจิกายน 2551
โรงแรม ทวิน โลตัส นครศรีธรรมราช

TOYOTA

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

สตรี..ราณี : บทบาทหญิงในสังคมมุสลิม จากท่าเรือ...ถึงวังหลวง

สุภัตรา ภูมิประภาส

ความนำ

ตำนานของนครอาเจะห์ อ้างถึงประกาศิตจากนครเมกกะที่มาถึงนครอาเจะห์ ดารุลสลาม ในปีพุทธศักราช 2242 (ค.ศ. 1699) ประกาศว่าสตรีไม่ได้รับอนุญาตให้ปกครองดินแดนใด เพราะขัดกับพระบัญชาขององค์อัลเลาะห์

ปีนั้นเป็นปีสุดท้ายแห่งรัชสมัยของ ราตู กัมมาลัต (Sri Ratu Kamalat Syah Zinat al_Din) สตรีคนที่ 4 และเป็นสตรีคนสุดท้ายที่ขึ้นครองบัลลังก์นครอาเจะห์ ดารุลสลาม

พระนางถูกขับจากบัลลังก์ด้วยประกาศิตจากนครเมกกะ

กว่าสามศตวรรษนับจากนั้น พุทธศักราช 2544 (ค.ศ. 2001) นางเมกะวาตี ซูการ์โนบุตรี (Megawati Soekarnoputri) ชนะการเลือกตั้งเพื่อเข้ารับตำแหน่งประมุขหญิงคนแรกของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศที่มีประชาชนมุสลิมมากที่สุดในโลก

นางเมกะวาตี ซูการ์โนบุตรี (Megawati Soekarnoputri) ประธานาธิบดีอินโดนีเซีย

เรื่องราวแต่โบราณของอดีตผู้ปกครองหญิงในดินแดนภาคพื้นสมุทรของอุษาคเนย์นั้นปรากฏอยู่ในบันทึกของพ่อค้าและนักเดินทางชาวตะวันตกจำนวนมากด้วยบุรุษนักแสวงโชคเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องผูกสัมพันธ์ สยบยอมต่อสตรีที่มีอำนาจอยู่เหนือดินแดนที่พวกเขาดั้นด้นเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลมาแสวงโชค

บันทึกของพวกเขายังสะท้อนภาพและบทบาทอันมีพลังของสตรีต่างชนชั้นที่พวกเขาพบเจอในนครรัฐต่างๆ บนเส้นทางการเดินเรือ ...จากท่าเรือ ตลาดร้านค้าจนถึงพระราชวัง เรื่องราวของสตรีเหล่านี้ที่ถูกบันทึกไว้เต็มไปด้วยสีสันอันหลากหลายและชวนติดตาม ทั้งเรื่องราวของสี่ราตูผู้ครองนครรัฐปตานียาวนานกว่าหนึ่งศตวรรษ; เรื่องของสุลต่านหญิง (sultanah) คนแรกของอุษาคเนย์; เรื่องของราชินีม่ายผู้ทรงอิทธิพลแห่งนครจัมบี; เรื่องของหญิงสามัญที่ขึ้นครองบัลลังก์นครบันเต็น: เรื่องของสตรีใน "สวนรัก" และชายาสุลต่านผู้ถูกเรียกว่า "นางโสเภณีบูกิส"; เรื่องของ "มิดะ" ในสังคมมุสลิม และเรื่องราวของ "เมียชั่วคราว" ในสังคมท่าเรือที่นครปตานี ฯลฯ

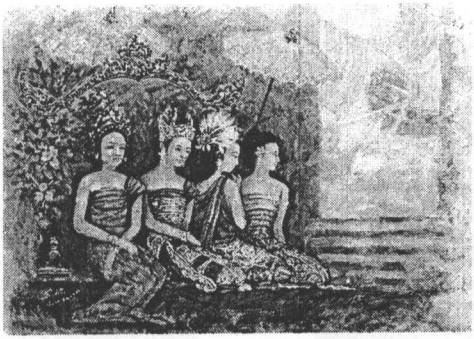

ภาพวาดสี่กษัตริยาแห่งนครรัฐปตานี (พุทธศักราช 2127-2231):
ราชาฮิเจา-ราชาบีรู-ราชาอุงงู-ราชากูนิง
วาดโดย ประดิษฐ์ พูลสาริกิจ

บทบาทของสตรีอีกหลายคนในสังคมมุสลิมถูกบันทึกชื่อไว้ในพงศาวดาร ราชวงศ์ ตำนานพื้นถิ่น บ้างก็ถูกสะท้อนผ่านบทกวี เฉกเช่นเรื่องราวของ "นางโสเภณีผู้ต้องคำสาป" แห่งอาเจะห์

เรื่องที่ถูกเล่าขานผ่านกาลเวลามาหลายร้อยปีเหล่านี้ บางเรื่องอาจถูกกร่อนเซาะไปพร้อมกาลเวลา หลายเรื่องยังคงปรากฏเป็นหลักฐานให้เล่าขานสืบต่อ

งานเขียนเรื่อง ***"สตรี ราณี บทบาทหญิงในสังคมมุสลิม : จากท่าเรือถึงวังหลวง"*** นี้ ผู้เขียนได้พยายามตามรอยข้อมูลของผู้หญิงในสังคมมุสลิมที่ปรากฏอยู่ในเอกสารวิชาการต่างๆ และสืบค้นต่อไปที่เอกสารโบราณ ทั้งในพงศาวดารราชวงศ์ ตำนานพื้นถิ่น และบันทึกของชาวตะวันตกที่เข้ามาสัมผัสกับสังคมบนคาบสมุทรมลายูในช่วงเวลานั้นๆ เรื่องที่ถูกบันทึกไว้ของสตรีเหล่านี้มีทั้งที่สอดคล้องและแตกต่างกันไปในเอกสารแต่ละชิ้น หนังสือแต่ละเล่ม ขึ้นอยู่กับมุมมองที่แตกต่างหลากหลายของผู้บันทึก

แต่ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่น่าสนใจ ชวนให้สืบค้นต่ออย่างมิรู้จบ

ราตูมาศ : พระชนนีผู้ทรงอิทธิพลเหนือสองนครา

เจ้าหญิงแห่งปาเล็มบัง (Palembang) นามว่า **ราตูมาศ** (Ratu Mas) ซึ่งต่อมาได้เป็นราชินีของนครจัมบี (Jambi) และกลายเป็นพระชนนีหลวงผู้ทรงอิทธิพลภายหลังที่พระสวามีสิ้นพระชนม์ เมื่อ พ.ศ. 2173 (ค.ศ. 1630)

ช่วงนั้นเป็นยุคทองของการค้าขายพริกไทย ขณะที่เจ้านครผู้เป็นโอรสของราตูมาศทรงมีภาระกับราชการแผ่นดินด้านการเมืองการทหาร ราตูมาศดำรงบทบาทเป็นองค์อุปถัมภ์ของพ่อค้าดัชต์และอังกฤษ และทรงมีอิทธิพลในกิจการต่างๆ ของทั้งจัมบีและปาเล็มบัง ตราบจนสวรรคตในปี พ.ศ. 2208 (ค.ศ. 1665)

บันทึกของพ่อค้าชาวตะวันตกเล่าว่า ราตูมาศ ใช้อำนาจควบคุมการส่งออกสินค้าและราคาสินค้าต่างๆ และพระนางยังดำเนินนโยบายการค้าต่างประเทศอย่างชาญฉลาดกับพ่อค้าชาวตะวันตก แบบที่ทำให้พ่อค้าเหล่านั้นต้องยื่นอุทธรณ์ร้องทุกข์ เช่น กรณีที่ทางพ่อค้าชาวอังกฤษอุทธรณ์ว่าการที่พวกเขาเสียเปรียบพ่อค้าท้องถิ่นชาวมุสลิม เพราะไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เครดิตในการซื้อขายพริกไทยได้

พงศาวดารของชวานั้นชื่นชมยกย่องบทบาทของบรรดาราชินีม่ายที่กลายเป็น "พระชนนีหลวง" ว่า *"เป็นผู้นำที่วิเศษยิ่งของโลกที่สร้างผู้ปกครองและเฝ้าดูแลชีวิตและงานของพวกเขา"*

ราตู ไซรีฟา ฟาติมะห์ : หญิงสามัญผู้ครองบัลลังก์นครบันเต็น

เอกสารของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลแลนด์ (VOC) เกี่ยวกับนครบันเต็น (Banten) ในศตวรรษที่ 18 กล่าวถึงบุตรสาวของนักปราชญ์ชาวอาหรับที่ได้แต่งงานกับเจ้าผู้ครองนคร และได้รับการสถาปนาเป็น **ราตู ไซรีฟา ฟาติมะห์** (Ratu Syariafah Fatimah)

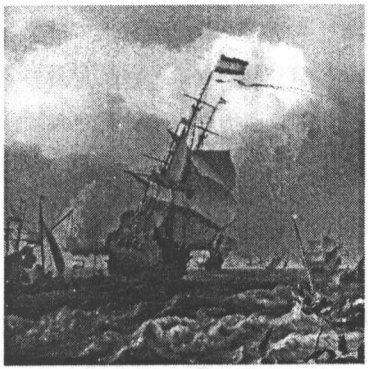

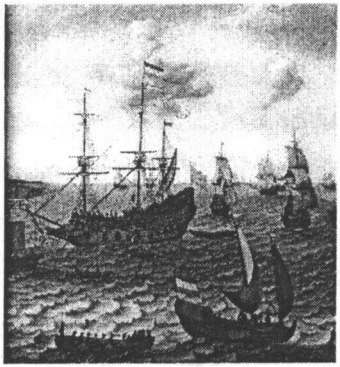

ภาพวาดเรือของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลแลนด์ (VOC) ที่มาทำการค้าบนคาบสมุทรมลายู

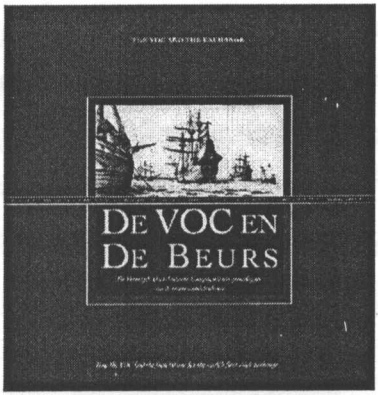

เอกสารและภาพที่พ่อค้าของ VOC บันทึกไว้ ถูกนำมารวมเล่มจำหน่ายเพื่อให้นักสะสมได้เก็บไว้

บันทึกของ VOC เล่าว่า ราตูฟาติมะห์ร่วมมือกับดัชต์บั่นทอนพระราชอำนาจของเจ้าผู้ครองนคร และเมื่อพระสวามีสิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. 2293 (ค.ศ. 1750) ราตูฟาติมะห์ขึ้นครองบัลลังก์ ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จบริหารราชการแผ่นดินทั้งการเมืองและการค้า จนเกิดการทำรัฐประหารต่อต้านพระราชอำนาจ และทางฝ่ายดัชต์ก็ถอนการสนับสนุนพระนาง ราตูฟาติมะห์พ่ายแพ้และถูกเนรเทศไปจากนคร

ราตู อาเก็ง เตอเกิลราชา : นักรบและนายทุน

William Dampier นักสำรวจชาวอังกฤษที่เป็นทั้งกัปตันเรือและโจรสลัด เดินทางมาถึงมินดาเนา (Mindanao) และชวา (Java) ในช่วงปลายศตวรรษที่ 17 บันทึกถึงความกล้าหาญของสตรีสองนางไว้ คนแรกเป็นภรรยาของผู้ปกครองชาวมุสลิมบนเกาะทางตอนใต้ของมินดาเนา เขาเรียกสตรีนางนี้ว่า "ราชินีนักรบ" เพราะนางเคียงคู่สามีในการออกรบทุกครั้ง

สตรีอีกนางหนึ่งที่ Dampier บันทึกไว้ว่ามีวีรกรรมกล้าหาญคล้ายๆ กันนั้น คือ **ราตู อาเก็ง เตอเกิลราชา** (Ratu Ageng Tegelraja) เป็นชายาคนโปรดของสุลต่านฮาเม็งกูบูวานาที่ 2 (Hamengkubuwana II) แห่งชวา

บันทึกในจดหมายเหตุย็อกยาการ์ตากล่าวว่า ก่อนมาเป็นพระชายา ราตู อาเก็งเคยเป็นหัวหน้าการ์ดหญิงของราชสำนักย็อกยาการ์ตา (Yogyakarta)

ลาภยศและผลประโยชน์จากการเป็นชายาคนโปรดของสุลต่าน ทำให้ราตู อาเก็งกลายเป็นเจ้าที่ดินรายใหญ่ และเป็นเจ้าของกิจการค้าข้าวและผ้าบาติกที่มีพ่อค้ากระทำการแทนในนามของนาง

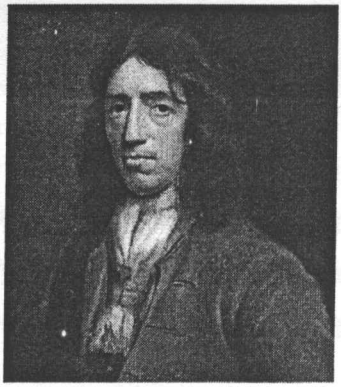

William Dampier

ราตู ซาฟี : สตรีเคร่งศาสนา - ผู้บริหารหลังม่านและผ้าคลุม

นามของราตูซาฟี อัล-ดิน ทัช อัล-อาลัม (Sri Ratu Safi al-Din Taj al-Alam) ได้รับการบันทึกไว้ทั้งในตำนานนครอาเจะห์ (Aceh) และในบันทึกการเดินทางของพ่อค้าชาวยุโรปที่เข้ามาทำการค้ากับนครอาเจะห์

ราตูซาฟี เป็นเจ้านครองค์ที่ 14 เป็นสตรีคนแรกที่ปกครองนครอาเจะห์ดารุลสลาม และทรงเป็นผู้นำหญิงชาวมุสลิมคนแรกในอุษาคเนย์ ที่ใช้ทินนามว่า "สุลต่านนะห์" (sultanah)

พระนางเป็นพระธิดาของสุลต่านอิสกันดาร์ มูดา (Iskandar Muda) เจ้านครองค์ที่ 12 แห่งอาเจะห์ ราตูซาฟีอภิเษกสมรสกับเจ้าชายอิสกันดาร์ ธานี (Iskandar Thani) โอรสของสุลต่านแห่งนครปาหัง เจ้าชายอิสกันดาร์ ธานี ราชบุตรเขยได้รับการสถาปนาเป็นเจ้านครองค์ที่ 13 แห่งอาเจะห์ต่อจากสุลต่านอิสกันดาร์ มูดา และเมื่ออิสกันดาร์ ธานี สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ.2184 ราตูซาฟีขึ้นครองนครต่อจากพระสวามี

บันทึกของพ่อค้าชาวยุโรปที่ทำงานกับบริษัท VOC กล่าวถึงความปรีชาสามารถของ **ราตูซาฟี** ว่าเป็นผู้มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการเจรจาการค้ามาก พระนางจะระแวดระวังอยู่ตลอดเวลากับปัจจัยและเงื่อนไขใดๆ ที่จะกระทบกับผลประโยชน์ของอาเจะห์

หนึ่งในกรณียกิจของ ราตูซาฟี คือ จัดการชุมนุมพบปะกับพ่อค้าต่างชาติทุกวันเสาร์ แต่จะไม่มีพ่อค้าคนใดได้เห็นพระพักตร์พระนาง พวกเขาบันทึกไว้ว่า ราตูซาฟีเป็นสตรีที่เคร่งครัดในกฎศาสนามาก พระนางจะสนทนา เจรจาการค้ากับพ่อค้าต่างชาติจากหลังม่านเท่านั้น

ขณะเดียวกันพระนางก็สนใจกับความเป็นไปของสตรีในโลกตะวันตก โดยที่ภรรยาของพ่อค้าเหล่านั้นได้รับเชิญให้เข้าไปส่วนในของราชสำนักเพื่อให้ช่วยอธิบายเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายของสตรียุโรปในราชพิธีต่างๆ

พ่อค้าของ VOC เล่าว่า ราตูซาฟีมีกลุ่มขันทีปัญญาเฉียบแหลมเป็นที่ปรึกษา แต่พระนางไม่เคยตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของบรรดาขุนนางในราชสำนัก พระนางยังคงสืบทอดพระราชพิธีอลังการต่างๆ จากสมัยของพระบิดาและพระสวามีไว้ รวมทั้งดูแลอุปถัมภ์สตรีนับพันคนในฮาเร็มในราชสำนักไว้ต่อไป

ราตูซาฟี ปกครองอาเจะห์อยู่ 34 ปี จาก พ.ศ. 2184-2218 (ค.ศ. 1641-1675) ทรงเป็นผู้นำหญิงมุสลิมในยุคสมัยเดียวกับราตูกูนิงแห่งนครรัฐปตานี

หลังรัชสมัยของราตูซาฟี มีสตรีขึ้นสืบทอดบัลลังก์นครอาเจะห์อีก 3 คน ติดต่อกัน รวมแล้วนครอาเจะห์ ดารุลสลาม อยู่ภายใต้การปกครองของสตรีสี่คนนานกว่าครึ่งศตวรรษ นับจากพุทธศักราช 2184-2242 (ค.ศ. 1641-1699) แต่ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้านครหญิงอีกสามคนนี้แทบไม่ปรากฏให้เห็น นอกจากบันทึกของ ***โทมัส บาวรี*** *(Thomas Bowrey)* พ่อค้าชาวอังกฤษที่มาเยือนอาเจะห์ในช่วงศตวรรษที่ 17 ที่กล่าวถึงบรรดาผู้ปกครองหญิงของนครอาเจะห์ว่าเป็นสตรี "ที่ไม่ได้แต่งงาน" และเป็นพวกหลีกเลี่ยงที่จะมีเพศสัมพันธ์

ราตูฮิเจา : ราชินีนักพัฒนา - แม่ค้า - เจ้าหนี้

ตำนานนครรัฐให้ภาพของราตูฮิเจา สตรีคนแรกผู้ครองบัลลังก์นครปตานีไว้ว่าทรงเป็นเจ้านครที่ปรีชาสามารถและใส่ใจในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของพสกนิกร ตำนานที่เล่าขานให้จดจำกันสืบมาทุกวันนี้คือการที่พระนางสั่งให้ขุดคลองชลประทานที่บ้านตัมบังงัน เพื่อระบายความเค็มของแม่น้ำกรือเซะ เพื่อให้ประชาชนใช้น้ำในการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภคได้

แต่บันทึกของ ***ปีเตอร์ ฟลอริส*** *(Peter Floris)* พ่อค้าชาวดัชต์ที่เข้ามาทำการค้าขายกับนครปตานีระหว่างปี พ.ศ. 2155-2156 (ค.ศ. 1612-1613) ซึ่งเป็นช่วงปลายรัชสมัยของ **ราตูฮิเจา** ทำให้ได้เห็นภาพของพระนางในมิติอื่นๆ ที่น่าสนใจ

ภาพวาดสตรีที่ทำการค้าในชุมชนที่นครปตานี (ที่มา : Joan Nieuho f: Gedenkwaerdige zee- en lantreize. Amsterdam 1682, p. 64)

ปีเตอร์ ฟลอริส บันทึกไว้ว่า ในช่วงที่เขามีปัญหาทางการค้า ราตูฮิเจาได้เสนอให้เขายืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 6 โดยกำหนดให้เขาจ่ายเงินต้นคืนภายใน 3-4 เดือน นอกจากนี้เขายังต้องจ่ายดอกเบี้ยอีกร้อยละ 1 เข้าท้องพระคลัง และต้องหาของกำนัลมอบให้พระองค์ด้วย รวมเบ็ดเสร็จแล้วฟลอริสบอกว่าเขาต้องจ่ายดอกเบี้ยทั้งหมดร้อยละ 7.5

เมื่อครบกำหนด ฟลอริสไปเข้าเฝ้าพระราชินีเพื่อทูลว่าเขาพร้อมจะชำระหนี้ที่ยืมพระองค์มาแล้ว และทูลถามว่าพระองค์มีพระประสงค์จะให้เขาใช้หนี้เป็นทองหรือเงิน

"เราไปเข้าเฝ้าพระราชินีเพื่อทูลให้ทราบว่าเรือสินค้าของเรามาถึงแล้ว และเราพร้อมจะชำระหนี้ให้พระองค์ได้แล้ว เราทูลถามพระองค์ว่าจะให้เราจ่ายหนี้คืนเป็นทองหรือเงิน พระองค์ตรัสว่าพระองค์ต้องการทองมากกว่า"

ฟลอริสยังได้บันไว้ในบันทึกส่วนตัวของเขาว่า ราชสำนักปตานีเก็บภาษีการค้าทั้งทางตรงทางอ้อมและสูงกว่าที่อื่นๆ พ่อค้าต่างชาติต้องจ่ายค่าธรรมเนียมให้ทางราชสำนักไม่ต่ำกว่า 4 ครั้งในการเข้ามาทำการค้าแต่ละครั้ง นับตั้งแต่เรือเทียบท่า พ่อค้าต้องจ่ายค่าธรรมเนียมเป็นการแจ้งการมาถึง เมื่อพวกเขาจะเอาสินค้าลงจากเรือก็ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมเพื่อขออนุญาตเอาสินค้าลง จะชั่งน้ำหนักสินค้าก็ต้องจ่ายค่าธรรมเนียม จะเอาเรือออกจากท่าไปค้าขายเมืองอื่นก็ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมอีก

นอกจากนี้แล้ว พ่อค้าต่างชาติต้องเตรียมของขวัญล้ำค่าให้พระราชินีอยู่เสมอด้วย

ราชินี - ขุนนาง ขันที และบุรุษข้างกาย

ภาพของราชินีที่มีบุรุษรายล้อมนั้น ถูกเล่าไว้ในหลายแห่ง ทั้งพงศาวดาร กระซิบ และในบางบันทึกของพ่อค้าชาวตะวันตกที่อ้างว่าเห็นด้วยตาตัวเอง บางคนบันทึกไว้ว่ามีประสบการณ์ตรงที่เป็นที่ต้องตาต้องใจของเจ้านครหญิง

นักเดินทางชาวออสเตรียชื่อ *Christoph Carl Fernberger von Egenberg* ที่มาเยือนนครปัตตานีระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2167 - กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2168 (ค.ศ. 1624-1625) ซึ่งเป็นช่วงสมัยของ**ราชินีอุงงู** บันทึกไว้ว่า *"พระราชินีมีอายุประมาณ 40 กว่าปี เวลาเสด็จไปไหนจะมีผู้หญิงประมาณ 200 คนห้อมล้อมอยู่เสมอ* ***พระนางมีบุรุษ 50 คนไว้เพื่อรับใช้ถวายความอภิรมย์*** *พระนางเป็นผู้ปกครองประเภทใช้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ไม่ฟังผู้ใด และพระนางมีช้าง 50 เชือกเป็นสัญลักษณ์ของบุญญาบารมี"*

ราชินีอุงงูเป็นเจ้านครหญิงคนที่ 3 ของปตานี

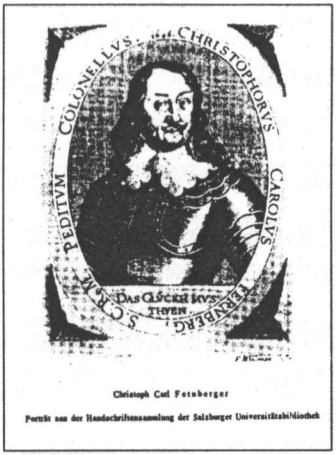

Christoph Carl Fernberger

Porträt aus der Handschriftensammlung der Salzburger Universitätsbibliothek

Christoph Carl Fernberger von Egenberg

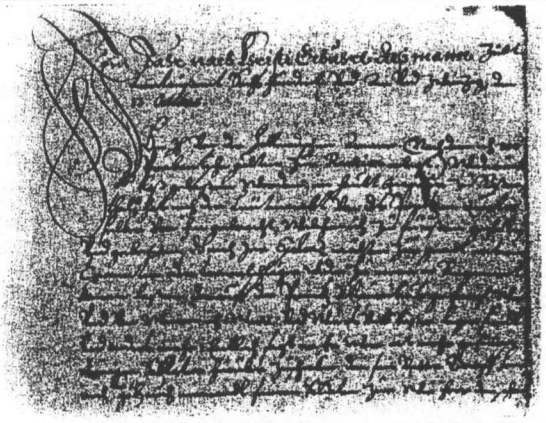

Erste Seite des Tagebuchs von Christoph Carl Fernberger. Handschrift im Archiv Harrach, Codex 475

บันทึกของ Fernberger

Fernberger เล่าไว้ในบันทึกว่า ในเดือนมกราคม เขาทำงานเป็นผู้บัญชาการทหารและฝึกซ้อมการรบให้กับบรรดาเชลยชาวยุโรปที่อยู่ในปัตตานี เพื่อช่วยปัตตานีรบกับสยาม

วันที่ 30 มกราคม ทหารมาเลย์ 3,000 คน และชาวคริสเตียน 66 คน ภายใต้การกำกับของเขา ช่วยกันรบจนชนะทหารสยาม พระราชินีนีจึงพระราชทานรางวัลให้มากมาย

สำหรับเขา พระราชินีส่งของขวัญมาให้พร้อมกับส่งคนมาบอกว่าจะเสด็จมาเยี่ยมเขาที่ที่พัก และเขาได้รับการบอกเล่าจากนายทหารมาเลย์ว่า หมายถึงพระราชินีมีความปรารถนาในตัวเขา นายทหารมาเลย์บอกกับเขาด้วยว่าที่ผ่านมานั้นมีผู้ชายหลายคนที่ถูกพระราชินีสั่งฆ่าเพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการตามที่พระนางคาดหวัง

Fernberger เล่าว่าเมื่อทราบเช่นนั้น เขาจึงตัดสินใจหนีทันที!

ก่อนหน้านั้น เคยมีบันทึกของ *Admiral Cornelis Matelieff* นายพลเรือชาวดัชต์ผู้บังคับการกองเรือที่บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลแลนด์ส่งมายังมะละกา (Malacca) เผยถึงข่าวลือเรื่องรักเร้นลับข้ามรัฐของผู้ปกครองหญิงแห่งนครปตานี กับสุลต่านแห่งรัฐยะโฮร์ (Johor) บันทึกนี้เขียนไว้ในเดือนมกราคม พุทธศักราช 2152 (ค.ศ. 1609) ซึ่งอยู่ในช่วงรัชสมัยของราตูฮิเจา ผู้เป็นสตรีคนแรกที่ขึ้นครองนครปตานี

ขณะที่ ***นิโกลาส์ แซรแวส*** *(Nicholas Gervaise)* บาทหลวงชาวฝรั่งเศสผู้เดินทางมาเผยแผ่ศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงรัชสมัยของราชินีกูนิง ธิดาของราชินีอุงงู บันทึกเกี่ยวกับนครปตานีไว้ว่า

"แม้เจ้าผู้ครองนครหญิงจะได้รับการถวายพระเกียรติอย่างสูงสุดในฐานะผู้ครองบัลลังก์ แต่แท้จริงแล้วพระนางไม่ได้รับอนุญาตให้เกี่ยวข้องกับกิจการทางการเมืองที่อยู่ในเงื้อมมือของเสนาบดีชาย คณะเสนาบดีจะเลือกระหว่างกันเองให้ได้ผู้ที่

มีความสามารถสูงสุดมาปกครองนครรัฐในนามของพระนาง แต่พวกเขาไม่ปฏิเสธสิ่งอื่นใดที่พระราชินีมีพระราชประสงค์เพื่อความเกษมสำราญส่วนพระองค์ ***แม้พวกเขาไม่ยินยอมให้พระนางอภิเษกสมรส แต่ไม่ขัดขวางที่พระนางจะมีบุรุษไว้ข้างกายเพื่อถวายความเกษมสำราญส่วนพระองค์*** *พวกเขาจัดสรรงบประมาณสำหรับที่ประทับ พัสตราภรณ์ ทูลถวายตามพระราชประสงค์ รวมทั้งจัดหาบุหงามาศ* ***พร้อม*** *เครื่องบรรณาการส่งไปสานสัมพันธ์กับกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาในนามขององค์ราชินี"*

ในบันทึกของ ***โทมัส บาวรี่*** *(Thomas Bowrey)* ก็ได้กล่าวถึงขันทีในขบวนเสด็จทางชลมารคของราตูซากี (Sultana Zakiyat al-Din Syah) ผู้ปกครองหญิงของอาเจะห์ในช่วง พ.ศ. 2221-2231 (ค.ศ. 1678-1688)

"...พระนางเสด็จไปที่แม่น้ำอะชิน (the River of Achin) ***พร้อมขบวน*** *เสด็จที่ยิ่งใหญ่อลังการที่ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่เหมือนที่อื่นในโลก... มีข้าราชสำนัก* ***ขันที*** *และสตรีจำนวนมากตามเสด็จ เรือที่ประทับประดับด้วยทองคำ ได้ยินเสียงดนตรีท่วงทำนองเสนาะหูและเสียงเพลงที่ขับร้องถวายแด่ 'เจ้าหญิงผู้เป็นพรมจรรย์'..."*

สตรีใน "สวนรัก"

เล่ากันว่าบรรดาเจ้าผู้ครองนครและสุลต่านในดินแดนบนคาบสมุทรมลายูนิยมสร้าง "สวนรัก" (Taman Ghairah) หรือ "สวนลวรรค์" ไว้ให้บรรดาพระสนมได้เพลิดเพลิน พื้นที่สวนในของราชสำนักนี้เป็นเขตต้องห้าม บุรุษผู้เดียวที่สามารถเหยียบย่างเข้าไปคือสุลต่านหรือเจ้านคร

ผู้หญิงที่อยู่ในสวนรักนี้ นอกจากมีบรรดาพระชายา นางสนม แล้ว ยังมีเหล่าสตรีสูงศักดิ์และสูงวัยที่เป็นพระญาติวงศ์ของเจ้านคร รวมทั้งนางกำนัลและนางทาส

ร่องรอยของสวนรักยังมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันที่เมืองย็อกยากาตา และที่เมืองอาเจะห์ ในสวนรักมีสระน้ำสำหรับสรงสนาน 3 แห่ง สระใหญ่สุดสำหรับ

บรรดานางใน สระเล็กสำหรับพระชายาและพระสนม และอีกสระหนึ่งสำหรับสุลต่านและสตรีที่ถูกเลือกเป็นคู่อภิรมย์ในค่ำคืนนั้น บริเวณรอบๆ สระสรงสนานมีศาลาให้บรรดาพระชายา นางสนม นางกำนัล ได้พักผ่อนคลายอิริยาบถ ส่วนห้องนอนของสุลต่านอยู่ชั้นบนของหอคอย 3 ชั้นที่สามารถมองเห็นสระน้ำได้ทั่วบริเวณ สุลต่านจะเลือกสตรีที่ตนพึงใจจากหน้าต่างห้องนอนนั้น

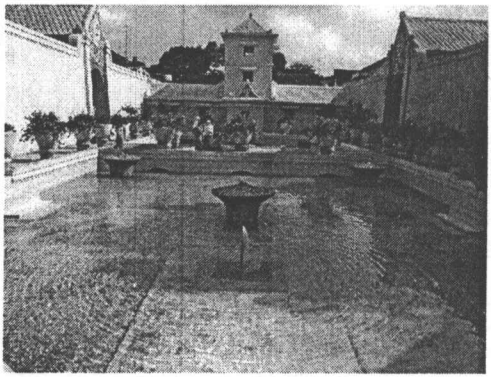

สระและหอคอยในสวนรักของสุลต่านยังได้รับการรักษาไว้ที่ยือกยาการ์ตา

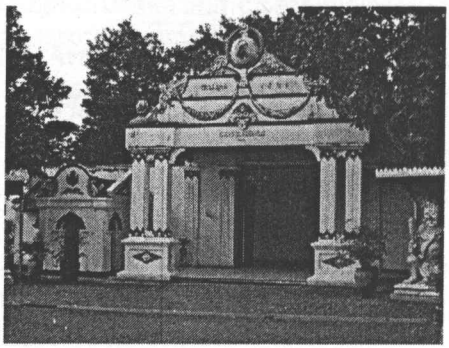

ประตูทางเข้าวังที่ยือกยาการ์ตา

พ่อค้า VOC ชื่อ *Rijklof van Goens* เขียนไว้ในรายงานการค้ากับเมืองมะตะรัม (Mataram) ปี พ.ศ. 2199 (ค.ศ. 1656) ว่า :

"ในเวลากลางคืน บุรุษผู้เดียวในพระราชวังนี้คือสุลต่านอามังกุรัตที่ 1 (Amangkurat I) ที่อยู่ท่ามกลางสตรีเกือบหนึ่งหมื่นคน สตรีเหล่านี้ รวมทั้งบรรดาราชนิกูลฝ่ายหญิงวัยอาวุโส พระชายา และนางสนม.."

Van Goens ยังเล่าถึงบทบาทต่างๆ ของสตรีในราชสำนักชวา (Javanese *kraton*) ว่า การ์ดทั้งหมดในราชสำนักเป็นผู้หญิง เขาประมาณว่าในยามกลางคืนมีการ์ดผู้หญิง 3,000 คนเดินยามรักษาความปลอดภัยในเขตราชฐาน ในจำนวนนี้มีสตรีชั้นสูงจำนวน 150 คนเป็นหัวหน้าการ์ด สตรีกลุ่มนี้มีความเชี่ยวชาญในการใช้อาวุธประเภท หอก หลาว และปืนคาบศิลา ผู้หญิง 30 คนถูกเลือกให้เป็นองครักษ์ของสุลต่านในเวลาที่ออกว่าราชการ ผู้หญิง 10 คนทำหน้าที่เชิญเครื่องใช้ส่วนตัวของสุลต่าน เช่น ขันน้ำ เชี่ยนหมาก กล่องยาสูบ ร่ม กล่องน้ำหอม และแพรพรรณสำหรับพระราชทานให้ข้าราชบริพารที่ทรงโปรดปราน ผู้หญิงที่เหลืออีก 20 คนจะยืนยามเตรียมพร้อมด้วยอาวุธเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่อาจเกิดขึ้นกับสุลต่าน

"มิดะ" ในราชสำนัก

บันทึกของ Van Goens เล่าถึงนางในราชสำนักว่า "ผู้มีประสบการณ์" จะมีหน้าที่ช่วยคัดเลือกหญิงสาวให้กับบรรดาเจ้าชายหนุ่มน้อย สตรีผู้มี "ประสบการณ์" เหล่านี้จะต้องทำหน้าที่แนะนำเทคนิคต่างๆ ในการเสพสมให้กับเจ้าชายและผู้หญิงที่ถูกคัดเลือกไปถวายด้วย

พงศาวดารกระซิบแถบท่าเรือรัฐยะโฮร์ กล่าวถึงพระมารดาของสุลต่านมะฮะหมัด (Sultan Mahmad) ที่พยายามจัดหาหญิงงามส่งไปให้พระโอรสเชยชม แต่มิอาจเปลี่ยนใจสุลต่านผู้มีใจใฝ่บุรุษเพศได้

ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับราตู ปะกูบุวานา (Ratu Pakubuwana) พระพันปีหลวงแห่งชวา บทบาทในราชสำนักส่วนในของพระนางที่มีการบันทึกไว้ด้วยคือ การพยายามหันเหความสนใจของหลานชายผู้เป็นเจ้าครองนครจากความลุ่มหลงในบุรุษเพศให้มาสนใจอิสตรี

ราตู ปะกูบุวาน ทำหน้าที่จัดหาสาวงาม รวมทั้งจัดการหาผู้เชี่ยวชาญพร้อมทั้งสร้างสภาพแวดล้อม ปัจจัยต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เจ้านครเชื่อว่า *"อันร้อยรสบุปผาสุมาลัย จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย"*

โต อาโย : นางทาส - "นางโสเภณี" - ผู้ควบคุมการค้า

เรื่องความรักความใคร่ข้ามชนชั้นในสังคมมุสลิมเกิดขึ้นเสมอ ไม่ต่างจากสังคมอื่นๆ ตำนานหนึ่งเล่าขานกันถึงนางทาสชาวบูกิส ชื่อ **"โต อาโย"** (To Ayo) ที่ได้เป็นสนมของรัชทายาทแห่งนครจัมบี (Jambi) เจ้าชายได้รับการสถาปนาเป็นสุลต่านในปี พ.ศ. 2222 (ค.ศ. 1679) และได้เสกสมรสกับสตรีสูงศักดิ์อีก 2 คนจากนครมากัสซาร์ (Makassar) คนหนึ่งนั้นเป็นธิดาของสุลต่านเมืองมากัสซาร์ เล่ากันว่านางหนึ่งนั้นเคยเรียก โต อาโย ว่า "นางโสเภณีบูกิส" แต่ต่อมาทั้งสามหญิงสามารถสมานฉันท์กันได้ และร่วมกันควบคุมการค้าทั้งหมดของนครจัมบี

นางโจรสลัด - "นางโสเภณีที่ถูกสาป"

การใช้คำว่า "โสเภณี" เรียกขานสตรีในสังคมมุสลิม ปรากฏให้เห็นในเอกสารโบราณของนครอาเจะห์ด้วย บทกวีของชาวอาเจะห์ในศตวรรษที่ 18 กล่าวถึงเรื่องราวของโจรสลัดหญิงนางหนึ่ง โดยเรียกนางว่าเป็น "นางโสเภณีที่ถูกสาป" แม้บทกวีชิ้นนี้บรรยายว่านางเป็นผู้กล้าหาญ แต่กลับผูกโยงชัยชนะของนางไว้กับเรื่องของเวทมนตร์และความลี้ลับของบุรุษจำนวน 60-70 คนที่ติดตามนาง ที่ล้วนแล้วแต่มีรูปลักษณ์ "เร้าใจ"

ผู้หญิง - อำนาจลึกลับ

เรื่องราวของผู้หญิงกับอำนาจลึกลับยังถูกบันทึกไว้ในเอกสารอื่นๆ ด้วย ทั้งตำนานพื้นถิ่นและเอกสารทางการค้าของ VOC เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับสตรีลึกลับนางหนึ่ง นามว่า "**บุตรี จามิลาน**" (Puteri Jamilan) ที่ถูกระบุว่าเป็นหนึ่งใน 3 หญิงที่มีตำแหน่งเป็นพระชนนีหลวงและร่วมปกครองอาณาจักรมินังกาเบา (Minang-kabau) บนเกาะสุมาตราตอนกลาง

บันทึกในเอกสารพื้นถิ่นและของ VOC ที่กล่าวถึง "บุตรี จามิลาน" นั้น สะท้อนให้เห็นว่านางเป็นผู้มีอำนาจสูงมาก ทั้งยังพูดถึงอำนาจลึกลับของนางในการลงโทษผู้แข็งขืนต่ออำนาจของนางด้วย

เรื่องเล่าเกี่ยวกับของเจ้านครหญิงปตานีและสตรีในราชสำนักนั้นถูกผูกโยงกับเวทมนตร์และอำนาจลึกลับเช่นกัน เมื่อ *Admiral Cornelis Matelieff* นายพลเรือชาวดัชช์ผู้บังคับการกองเรือที่บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลแลนด์ส่งมายังมะละกา เขียนรายงานถึงความสัมพันธ์เร้นลับของราชินีปตานีและสุลต่านยะโฮร์ เขาได้อ้างถึงการใช้มนต์มายาของพระราชินีด้วย

และในหลายตำนานของนครปตานีได้กล่าวถึงการใช้เวทมนตร์ของนาง ดังสีรัต นักร้องในราชสำนักปตานีที่มีเสียงไพเราะเสนาะหูชวนหลงใหลจนทำให้เจ้าชายแห่งยะโฮร์ คู่เชยของราตูกูนิง ละทิ้งพระนางเพื่อไปสร้างอาณาจักรใหม่และสถาปนานางดัง สีรัต เป็นชายา

ผู้หญิงท่าเรือ - เมียชั่วคราว

Jacob Van Neck พ่อค้าชาวดัชช์ที่เดินทางมาที่นครรัฐปตานีในปี พ.ศ. 2144 (ค.ศ. 1601) บันทึกเกี่ยวกับผู้หญิงที่ท่าเรือปัตตานีไว้ว่า;

"...เมื่อชาวต่างชาติเดินทางมาจากเมืองอื่นเพื่อมาทำธุรกิจ...มีผู้ชายเข้ามา

ถามพวกเขาว่าต้องการผู้หญิงหรือไม่ ผู้หญิงสาวและเด็กหญิงก็เข้ามานำเสนอตัวเองด้วย พวกเธออาจเลือกคนที่ตกลงกันได้เป็นที่พอใจที่สุดว่าเขาจะจ่ายเงินในจำนวนเดือนที่แน่นอน เมื่อพวกเขาตกลงกันเกี่ยวกับจำนวนเงินที่จะจ่ายได้ (ซึ่งไม่ได้เป็นจำนวนที่มากมายสำหรับความสะดวกสบายที่จะได้รับ) หญิงสาวจะมาอยู่ที่บ้านของชายต่างชาติผู้นั้นเพื่อทำงานเป็นคนรับใช้ในตอนกลางวัน และปฏิบัติหน้าที่เป็นภรรยาในตอนกลางคืน นับจากนั้นฝ่ายชายไม่สามารถไปยุ่งเกี่ยวกับหญิงอื่นได้อีก ขณะที่ฝ่ายหญิงก็มีข้อห้ามแบบเดียวกันที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับชายอื่น แต่การแต่งงานนี้จะคงสถานะอยู่ตราบที่ฝ่ายชายยังคงรักษา 'ความสงบสุข และความเป็นหนึ่งเดียว' ในบ้านไว้ได้ เมื่อเขาต้องการจะจากไป เขามอบสิ่งใดๆ ก็ตามที่สัญญาไว้กับฝ่ายหญิง ดังนั้นพวกเขาจึงแยกจากกันด้วยมิตรภาพ และหญิงสาวอาจจะไปหาผู้ชายคนอื่นตามต้องการโดยไม่ถือว่าเป็นการผิดทำนองคลองธรรมแต่อย่างใด"

ที่ปรึกษา - คนกลาง - สมานฉันท์

จอห์น ครอว์เฟิร์ด *(John Crawfurd)* นายแพทย์ชาวไอริชที่เดินทางมากับเรือของ VOC ใน พ.ศ. 2354 (ค.ศ. 1811) บันทึกไว้ถึงบทบาทของผู้หญิงชาวนากิสในฐานะที่ปรึกษาของบุรุษ และยังระบุว่าสตรีชาวบูกิสปรากฏกายเคียงข้างบุรุษในที่สาธารณะและเทศกาลต่างๆ อยู่เสมอ

John Crawfurd

Crawfurd บันทึกว่าในการประชุมเกี่ยวกับกิจการต่างๆ ของรัฐจะมีการจัดที่นั่งอย่างเป็นทางการให้สตรีที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา

อีกหลายบันทึกกล่าวถึงบทบาทและหน้าที่อื่นๆ ของสตรีชาวบูกิสไว้ด้วย เช่น เป็นนักกฎหมาย และเป็นเจ้าหน้าที่รัฐระดับผู้บังคับบัญชาที่สามารถปฏิบัติงาน "เฉกเช่นเดียวกับบุรุษ" พวกเธอสามารถไปพบปะกับชาวต่างชาติได้โดยไม่ต้องขอคำยินยอมจากสามี

เอกสารของ VOC ยังกล่าวถึงบทบาทของผู้หญิงชาวบูกิสในการเป็นคนกลางเจรจาการค้าและการเมืองกับชาวต่างชาติ

บันทึกฉบับหนึ่งกล่าวถึง **นางดัง เตเลเล** (Daeng Telele) ภริยาของ อารุง ปาลักกะ (Arung Palakka) ผู้นำชาวบูกิส ว่าหลายครั้งที่นางทำหน้าที่เป็นตัวกลางเจรจาระหว่างสามีและเจ้าหน้าที่ของบริษัท VOC เธอยังได้พยายามอธิบายให้เจ้าหน้าที่ของ VOC เข้าใจพฤติกรรมของสามีที่หงุดหงิดหรือสร้างความปั่นป่วนในการเจรจาว่าเป็นเพราะสำนึกในเรื่อง "ศักดิ์ศรีของความเป็นชาย"

ที่นครปตานี มีตำนานเล่าถึงบทบาทของ **"ราตูบีรู** (Ratu Biru)" เจ้านครหญิงคนที่ 2 ว่าทรงสร้างความสมานฉันท์กับนครกลันตัน (Kelantan) ด้วยการเสด็จไปเจรจาด้วยพระองค์เองกับสุลต่านเมืองกลันตัน ทรงประสบความสำเร็จในการโน้มน้าวให้สุลต่านเห็นด้วยกับการรวมกันระหว่างนครปตานีและนครกลันตันเป็นสหพันธรัฐปตานี

บทบาทของผู้อุปถัมภ์ศาสนา

แม้ว่าหลักฐานในเรื่องการเดินทางแสวงบุญของสตรีมุสลิมแทบไม่ปรากฏให้เห็นในเอกสารโบราณต่างๆ แต่บันทึกเกี่ยวกับราตูซาฟี (Sri Ratu Safi al-Din Taj

al-Alam) ผู้ปกครองหญิงแห่งนครอาเจะห์ และราตูปะกูบุวานา (Ratu Pakubuwana) ราชินีม่ายแห่งชวา สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสตรีมุสลิมในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนา

พงศาวดารย็อกยาการ์ตา และบันทึกของ *The British in Java* ให้ข้อมูลไว้ตรงกันว่า ในปี พ.ศ. 2349 (ค.ศ. 1806) บรรดาสตรีในราชสำนักย็อกยาการ์ตา ซึ่งรวมทั้งสตรีที่เป็นการ์ดด้วย ได้บริจาคเงินให้กับคณะผู้ที่กำลังจะเดินทางไปแสวงบุญที่นครเมกกะ

ที่ท่าเรือ Gresik บนเกาะชวาตะวันออก มีสุสานของสตรีชื่อ *"Nyai Gede Pinatch"* นางได้รับการยกย่องว่าเป็น "มารดาผู้อุปถัมภ์" ในฐานะที่นางมีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมศาสนาอิสลาม เล่ากันว่านางเป็นมุสลิมจากต่างถิ่นที่มาปรากฏตัวที่เมืองนี้ประมาณปี พ.ศ. 2043 (ค.ศ. 1500) ในฐานะเป็นผู้ควบคุมท่าเรือของ Gresik มีรายงานว่าเธอส่งเรือสินค้าไปที่บาหลี โมลุกกะ และกัมพูชา

มัสยิดที่อาเจะห์

บทส่งท้าย

รัฐปาไซ (Pasai) เมืองท่าที่สำคัญของมุสลิมแห่งแรกในอุษาคเนย์มีราชินี 2 องค์ครองราชย์ติดต่อกันเกือบสามทศวรรษ (พ.ศ. 1948-1977)

นครปตานี ดารุลสลาม รุ่งเรืองที่สุดในยุคของเจ้าผู้ครองนครหญิงสี่คนที่ครองบัลลังก์ติดต่อกันเป็นเวลาถึง 104 ปี (พ.ศ. 2127-2231)

นครอาเจะห์ ดารุลสลาม มีสุลต่านหญิง 4 คนปกครองนครติดต่อกันนานกว่าครึ่งศตวรรษ (พ.ศ. 2184-2242) และภายใต้การปกครองของสตรี อาเจะห์ยังคงรักษาเอกราชไว้ได้

พุทธศักราช 2242 ด้วยบัญชาแห่งองค์อัลเลาะห์ บทบาทของเจ้านครหญิงถูกยุติลงที่นครอาเจะห์ ดารุลสลาม

พุทธศักราช 2544 นางเมกะวาตี ซูการ์โนบุตรี (Megawati Sukarnoputri) ชนะการเลือกตั้งเพื่อเข้ารับตำแหน่งประมุขหญิงคนแรกของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศที่มีประชากรมุสลิมมากที่สุดในโลก

เรื่องราวของสตรีที่ทรงอำนาจเหนือแผ่นดินอุษาคเนย์ยังถูกเล่าขานสืบมามิรู้จบ

บรรณานุกรม

ปรานี วงษ์เทศ. 2549. ***"เพศสภาวะในสุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์)"*** : กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน

สุภัตรา ภูมิประภาศ. 2550. ***"สี่กษัตริยาปตานี : ผู้หญิง, บัลลังก์เลือด และตำนานรักเพื่อแผ่นดิน"*** ใน **ศิลปวัฒนธรรม** ฉบับที่ 5 มีนาคม 2550 : กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน

Andaya, Barbara Watsan. 2006. *The Flaming Womb: Repositioning Women in Early Modern Southeast Asia:* University of Hawai'I Press.

Lukas, Helmut. 2007. ***"Christoph Carl Fernberger von Egenberg: The First Austrian in Patani and Ayudhya (1624/25)"***: A Siam Society Lecture (in co-operation with the Centre for European Studies, Chulalongkorn University), Bangkok.

Mooreland, W.H. (ed.). 2002. ***"Peter Floris: His Voyage to the East Indies in the Globe, 1611-1615"*** : White Lotus Press.

Reid, Anthony. 1988. ***"Female Roles in Pre-Colonial Southeast Asia"*** in Modern Asian Studies, Vol. 22, No. 3, Special Issue: Asian Studies in Honour of Professor Charles Boxer. (1988), pp. 629-645.

Teeuw, A. and D.K.Wyatt. 1970. ***"Hikayat Patani : The story of Patani"***. 2Vols. The Hague.

Villiers, John. (ed.). 1989. ***"Nicolas Gervaise : The Natural and Political History of the Kingdom of Siam"*** : White Lotus Co., Ltd.

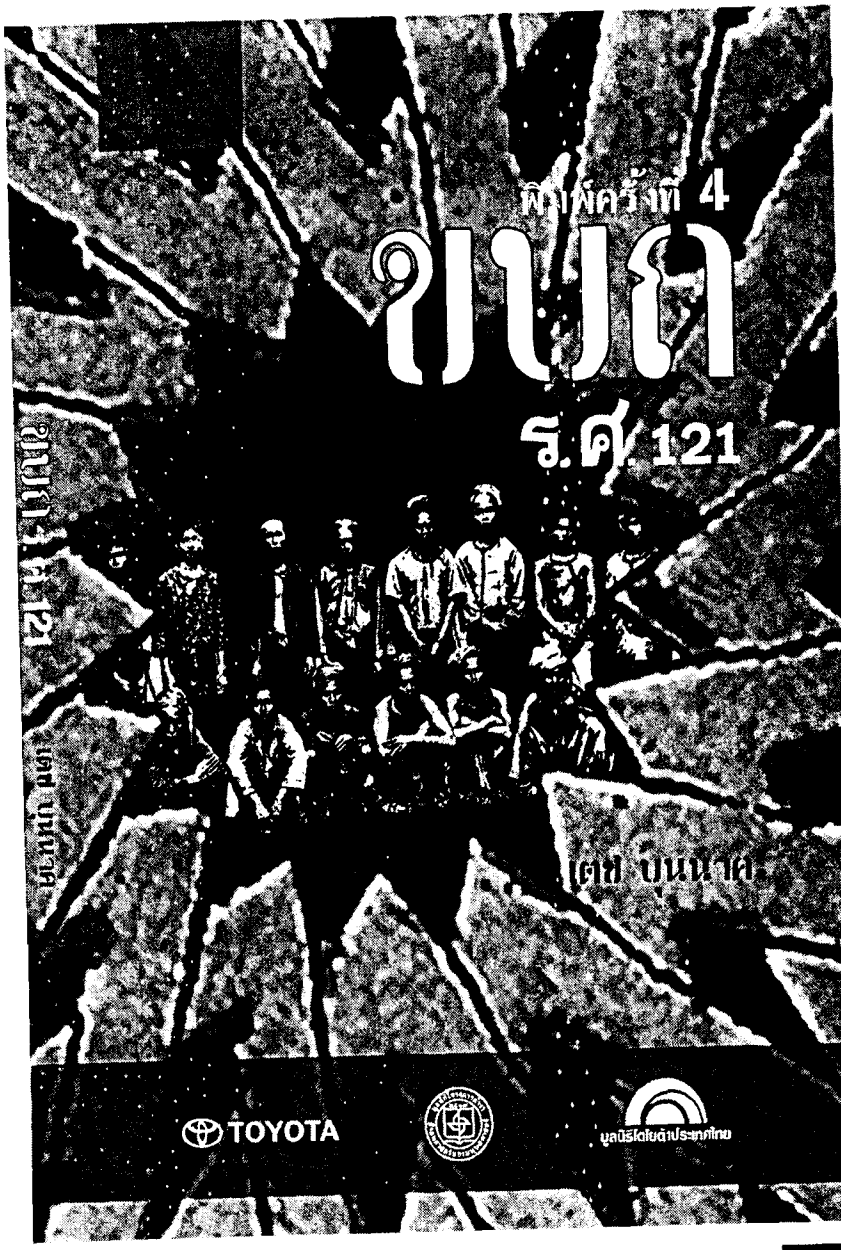
พิมพ์ครั้งที่ 4
ไทย
ร.ศ. 121
เสด บุนนาค
TOYOTA
มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

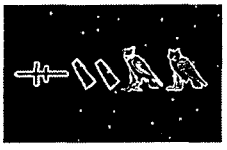

สยาม SIAM

ประเทศของเรารวมเลือดเนื้อชาติเชื้อ

ไทย/ไท ลาว คนเมือง คนอีสาน มอญ เขมร กูย แต้จิ๋ว
แคะ กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ไหหลำ จาม ชวา มลายู ซาไก
มอแกน ทมิฬ ปาทาน ซิกข์ เปอร์เซีย อาหรับ ฮ่อ พวน
ไทดำ ผู้ไท ซึน ยอง โส้ เวียด ลัวะ มัง เย้า กะเหรี่ยง
ปะหล่อง มูเซอ อะข่า กำมุ มลาบรี ซอง บรู ญัฮกุร
ฝรั่ง (ชาติต่างๆ) แขก (ชาติต่างๆ) ลูกผสม/ลูกครึ่งต่างๆ
อีกมากมายกว่า 50 ชาติพันธุ์ ฯลฯ

A Modern Nation

www.petitiononline.com/SIAM2008/petition.html
www.petitiononline.com/siam2007/petition.html

www.textbooksproject.com

เลขอนุญาต ที่ ต. ๖/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๖/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่ นายป่วย อึ้งภากรณ์

ได้ขออนุญาตจัดตั้ง มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย

๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั่วราชอาณาจักร

๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสารทางวิชาการออกตีพิมพ์

๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชระ เอี่ยมโชติ)
อธิบดีกรมการศาสนา

จัดโดย
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด

ร่วมกับ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มวล.,
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มธ.
สถาบันไทยคดีศึกษา มธ., หลักสูตรควบตรี/โท ด้านการบัญชีและบริหารธุรกิจ
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มธ., สมาคมจดหมายเหตุสยาม และ กองทุนจิตร ภูมิศักดิ์,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, สถาบันทักษิณคดีศึกษา มท.,
วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มธ., ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร